

Exili i caiguda d'un home d'acció

FRANCESC MASRIERA I BALLESCÀ

1. El jove Layret, responsable i apassionat

Joan Layret i Pons (1911-1975) de ben jove ja mostrava condicions de líder; corpòria massissa, ulls blaus i gest decidit, verb brillant i conceptes clars. Afí a les Congregacions Marianes de la Basílica de Santa Maria de Mataró, n'era veí, era capaç de dirigir cursets de geografia i història amb Catalunya com a centre de l'estudi. Impregnat per la Renaixença, s'esforçava a fer-la present amb modernitat i coneixement. Tancada la dictadura del general Miguel Primo de Rivera, el pas a la Segona República espanyola el va obsedir encara més a treballar per la plenitud de la nació catalana. Tenia vint anys.

Al jove Layret, l'oferta del Dr. Albert Bonet en la presentació del seu llibre *Un viatge de cara als joves* al Foment Mataroní, li obre un camp d'acció més ampli i la constitució d'una Federació de Joves Cristians li donà empenta per inscriure-s'hi activament. D'aquella conferència del Dr. Bonet, Layret en fa un relat al *Pensament Marià* «Tarda memorable», ple d'emoció i entusiasme. És el Layret de l'activisme ordenat, conscient que cal vetllar la generació jove per respondre la il·lusionant nova situació.

Tot va molt de pressa, potser massa, i amb la República sorgeixen neguits i propostes a tort i a dret, tantes vegades amagades i perseguides. Les reaccions no es fan esperar. L'Estatut de Catalunya, anomenat de Núria, rep mutilacions i el president de

la Generalitat, Francesc Macià, el negocia a la baixa segons els sectors catalanistes més radicals. Daniel Cardona, company de Francesc Macià al frustrat cop d'estat de Prats de Molló, el 1926, es desmarca ostensiblement amb la creació d'una formació que aposta per l'acció per damunt de la gestió negociadora, Nosaltres Sols!, a semblança del *Sinn Fein* irlandès tan important per l'alliberament del seu país.

Joan Layret n'esdevé una peça clau amb la seva brillant oratòria i capacitat intel·lectual. Ben aviat en va ser secretari.

Joan Layret amb el dirigent socialista Manuel Serra i Moret
(Foto Família Layret Ferrer)

En els fets revolucionaris del 6 d'octubre de 1934, Layret es signfica entre els que enliren una bandera estelada al balcó de l'Ajuntament de Mataró. Ell, Domènec Gironès i Joan Ballejà són empresonats.

El cop d'estat franquista i la guerra, a Joan Layret l'agafa com a responsable d'organització d'Estat Català. Participa en la direcció de la fracassada presa de Mallorca i, més endavant, assumeix feines compromeses des d'Estat Català.

2. L'exili

No es coneix com passa a França. Amb el company de presó Joan Ballestrà es retroben al camp d'Argelers. Ballestrà, reclòs, rep la visita de l'amic Layret acompanyat de Roca Comas, ambdós de la Federació de Joves Cristians i ara del Comité Catholique d'Aide aux Réfugiés d'Espagne, institució creada pel Cardenal Monsenyor Verdier. Ells alliberaren Ballestrà aprofitant la incúria organitzativa d'un assentament tan multitudinari. Temps de verema i Ballestrà aconsegueix una feina temporera.

Joan Layret s'estableix a Perpinyà. Representa una firma de maquinària tèxtil? Així m'ho han comentat. La França de la llibertat esdevé França ocupada i el Layret resistent sap quin és el seu bàndol: amb Catalunya i al costat de la democràcia. Reunions entre personalitats de la política i organitzacions clandestines d'ajuda als fugitius que marxen de l'horror nazi i del règim col·laboracionista del general Petain. Layret estableix ponts d'entesa entre exiliats –fet que li va merèixer el reconeixement de Le Bureau de Recherches sur l'Aide apporté aux Evadés Alliés (Section Britannique) i de l'Office of the military attache Embassy of the United States of America. També, en una França totalment ocupada, es mou dins American Friend Service, una associació quàquera tolerada pel règim de Petain, dedicada a la defensa de la pau i dels drets humans. American Friend Service, l'any 1947, va ser guardonada amb el Premi Nobel de la Pau.

L'any 1942, Layret es va casar amb Marcelle Marie Pierson, una bella i elegant jove que havia nascut a Vitry-le-François, ara zona ocupada pels exèrcits alemanys. Es van conèixer en els nuclis de la Resistència i inicialment es parlaven en anglès, convençuda Marcelle Marie que ell era un agent britànic. El 1943 es consolida el Front Nacional de Catalunya amb voluntat de consensuar una unitat d'acció entre les forces catalanes. Refer la unitat és prioritari pel Secretari General d'Estat Català a l'Exili. No hi ha consens, tot segueix com si res hagués passat. Layret se'n dol i molt, les converses agafen el to dels retrets d'una qualsevol sessió parlamentària. Estat Català i Front Nacional donen suport al Consell Nacional de Catalunya de Carles Pi i Sunyer, enfront Josep Tarradellas, que es presenta com a successor del president Josep Irla. Som el 1945, a les acaballes de la Segona Guerra Mundial.

Joan Layret hi deixa la pell: reunions i converses, cartes i telegrams. Les personalitats de la Catalunya a l'exili es mouen freturosament, les distàncies i la precària vida econòmica de la majoria són dificultats afegides. Uns abandonen i altres es tanquen en banda. Ell, Layret, pateix i insisteix; és l'ocasió, es diu per no perdre l'esperança. La llista de personalitats polítiques que es relaciona palesa la importància del moment: Carles Pi i Sunyer, Josep Tarradellas, Rovira i Virgili, Batista i Roca, Serra i Moret, Joan Cornudella, Josep Benet, Martínez Vendrell... uns exiliats i altres de l'interior de Catalunya que actuen en la clandestinitat.

Alhora, com a secretari general d'Estat Català a l'exili actua i coordina l'escampada militància. Es fa càrrec de la

direcció d'*Opinions*, del Front Nacional de Catalunya (3 de febrer de 1945-28 de gener de 1947)¹ i *Proa*, portaveu del partit Estat Català (30 d'octubre de 1945 – 27 de desembre del mateix any)². Hi ha il·lusió, la victòria dels aliats encoratja, el final de la tragèdia és a tocar. Un full imprès en ciclostil, l'any 1945, amb la capçalera *Diari de Catalunya*, portaveu d'Estat Català, es llegeix: «Avui podem oferir als uns i als altres d'aquests partidaris del franquisme espanyol, el veritable resultat d'aquella batalla ibèrica amb la que començava la lluita entre el feixisme internacional i la democràcia mundial. La nostra guerra acabarà també amb el triomf de les Nacions Unides. Estem, per tant, a la vetlla del restabliment de la llibertat i de la justícia en el nostre país». A *Proa*, el mataroní Joan Ballescà hi escriu: «Els catalans que estem acollits a l'hospitalitat francesa ens congratulem de la reacció espiritual i material que sorgeix en aquestes terres».

3. La pervivència de l'Espanya franquista

La política internacional respon a uns altres interessos, l'anomenada guerra freda mou peça i els ideals queden al marge. Layret persisteix, la seva casa és punt de trobada pels activistes clandestins de l'estat espanyol. Josep Benet, en les seves memòries explica: «Recordo que anys després, a mitjan dècada dels quaranta, quan, com a dirigent del Font Universitari de Catalunya, vaig anar clandestinament a Perpinyà per entrevistar-me amb els amics

del Front Nacional de Catalunya i especialment amb Joan Layret (...)».³ Joan Triadú, escriptor i activista resistent antifranquista, escriu: «A Perpinyà (Esteve Albert) em va presentar, i ens vam fer amics, un altre dels vells lluitadors, Joan Layret, que després se'n va anar a Amèrica i va morir aviat. Amb en Layret vam pujar al Canigó (...)»⁴.

La resolució de l'Organització de les Nacions Unides del 4 de novembre de 1950 donava cobertura al futur ingrés de l'Espanya de Franco i li obre les portes internacionals. Una anterior resolució de l'Assemblea General de l'ONU, el 1947, ja n'havia fet una benèvola lectura del règim franquista. Una gran decepció pels resistents lluitadors. I encara més, s'albirava el concordat amb el Vaticà que donava carta de naturalesa al règim espanyol. Tot i així, trobem Layret al capdavant dels primers Jocs Florals a l'exili celebrats en terres catalanes, el 1950, sota la presidència d'Honor del President de la República Francesa, Vicent Auriol, del mestre Pau Casals i del president del Govern Català a l'exili Josep Irla.

El papa Pius XII va declarar el 1950 Any Sant o Jubilar, i l'anada en pelegrinatge a Roma significa obtenir la gràcia espiritual després dels desastres de la Segona Guerra Mundial. De molts indrets de Catalunya s'organitzen peregrinacions. Els Layret de Mataró s'hi inscriuen, Isabel Pons, mare de Joan Layret, veurà els seu fill Joan, que l'espera a Perpinyà. Uns dies junts a Roma que foren el de comiat, mare i fill.

¹ *Opinions*, es distribuïa a l'Estat francès i altres punts d'Europa i Amèrica. La redacció i administració eren a 2A rue Fabriques-Naobot, Perpinyà.

² *Proa*, operà a Perpinyà, a Montalban i a Burdeus amb el corresponsal Joaquim Juanola i Massó, membre de l'Acadèmia de Jurisprudència de Catalunya.

³ Benet, Josep (2010), *Memòries I, de l'esperança a la desfeta (1920-1939)*, p. 174.

⁴ Triadú, Joan (2008). *Memòries d'un segle d'or*. Proa, p. 84.

4. Veneçuela, Caracas, Punto Fijo

Som el 1952, Joan Layret té més de quaranta anys. Amb la seva esposa Mahe decideixen provar sort a Veneçuela. Per aquells anys Veneçuela va acollir una colla d'exiliats que, com Layret, cercaven estabilitat econòmica. Ell hi fa una primera incursió i decideix muntar-hi un negoci industrial. El mes de juliol de 1953, deixen la casa de Perpinyà i embarquen al Port de La Rochelle. A Caracas munta una empresa, Politextil, dedicada al punt, cosa que li ve de tradició familiar. Des del primer moment es mou en l'ambivalència, entre la dedicació empresarial i el sentiment polític per una Catalunya plena. A Perpinyà hi deixava un buit que es trobava a faltar. Josep Benet l'escriu: «Estimat amic: El teu germà m'ha facilitat la teva adreça i això em permet de poder complir la meua promesa d'escriure't quan fossis en terres americanes. Encara que hagi tardat a escriure't, no vol dir que t'hagi oblidat gens, al contrari. No m'acabo d'avesar a pensar en un Perpinyà sense tu.»⁵ Josep Benet percep que en aquell home idealista hi ha signes d'abandó. El vol animar, de convèncer-lo que no a estat baldera la seva lluita.

Joan Layret s'associa amb els mataronins Joan Bachs i Francesc Comas. L'empresa no aconsegueix els resultats esperats, els dos socis se senten estafats i posen Layret davant la justícia Veneçolana. Layret proclama la seva innocència però ha de deixar Caracas, ben lluny, al nord-oest del país, en un racó amagat, Punto Fijo, un *caserio* que creix per moments. Hi refà la vida, un cristianisme despul·lat li és confort i consol. La seva esposa Mahe emmalalteix dels nervis i ell es dedica a fer-li companyia. Treballa en una empresa

portuguesa constructora de vaixells i col·laborava a l'església parroquial. Va merèixer la consideració de persona seriosa i donada a la relació social.

Marcelle Marie Pierson va morir el 7 d'agost de 1975 i un mes després, el 6 de setembre, morí Joan Layret d'una insuficiència renal, a l'edat de seixanta quatre anys.

⁵ Carta de Josep Benet a Joan Layret (26 de març de 1954).